ЛІНГВОСТИЛІСТИКА. ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЯ. ПРИКЛАДНІ ТЕХНОЛОГІЇ

УДК 811.111’38:82-3:81’42
DOI: 10.31651/2226-4388-2026-40-153-162

СИГНАЛИ ЕМОТИВНОСТІ ДЕТЕКТИВНОГО НАРАТИВУ: ЛІНГВОСТИЛІСТИЧНИЙ ВИМІР

Г. В. Лещенко, доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри прикладної лінгвістики та перекладу,
Черкаський державний технологічний університет
(Черкаси, Україна)
e-mail: h.leshchenko@chdtu.edu.ua
ORCID: https://orcid.org/ 0000-0002-5316-0628
Scopus Author ID: 60519070800

У статті досліджено лінгвостилістичні механізми репрезентації емотивних сигналів у детективному наративі Агати Крісті. Актуальність роботи зумовлена необхідністю комплексного вивчення засобів мовної актуалізації наративної напруженості в художньому тексті, а також недостатньою увагою до стилістичних аспектів функціонування емотивних тригерів у сучасних наратологічних і когнітивно-поетичних студіях. У роботі наративна напруженість потрактована як текстова властивість, спрямована на моделювання когнітивно-емоційного стану читача. Залежно від типу наративної організації виокремлено три основні типи читацької реакції: зацікавленість, саспенс і збентеженість.

Метою дослідження є виявлення та аналіз лінгвостилістичних засобів репрезентації емотивних сигналів у детективному наративі та визначення їхньої ролі у формуванні наративної напруженості. Матеріалом дослідження слугували оповідання Агати Крісті зі збірки «Пуаро веде слідство». У роботі використано методику лінгвокогнітивного аналізу, елементи наратологічного, стилістичного та рецептивного підходів.

У результаті дослідження встановлено, що сигнали зацікавленості, саспенсу та збентеженості реалізовані через систему різнорівневих лінгвостилістичних засобів, серед яких особливу роль відіграють питальні й окличні конструкції, лексичні повтори, апосіопезис, градація, парцеляція, емотивно маркована лексика, метафоричні образи та дескрипції невербальної поведінки персонажів. З’ясовано, що ці засоби не лише репрезентують емоційний стан персонажів, а й виконують функцію емоційного програмування читацького сприйняття, інтенсифікуючи когнітивну невизначеність і стимулюючи процеси прогнозування та переосмислення подій. Визначено, що у структурі детективного наративу емотивні сигнали взаємодіють з емотивними ситуаціями та емотивними топіками, формуючи комплексну систему наративної напруженості.

Ключові слова: *наративна напруженість, емотивність, емотивні сигнали, саспенс, зацікавленість, збентеженість, детективний наратив, лінгвостилістика, когнітивна поетика, Агата Крісті.*

Актуальність дослідження. Наративна напруженість є однією з визначальних характеристик детективного тексту, оскільки саме вона забезпечує підтримання читацького інтересу та визначає специфіку рецепції художнього наративу. Особливу роль у створенні наративної напруженості відіграють емотивні тригери, спрямовані на активацію емоційної реакції адресата. Серед них важливе місце посідають емотивні сигнали – текстові дескрипції емоційного стану персонажів, які виконують функцію емоційного моделювання читацького сприйняття.

Аналіз останніх публікацій. У сучасних лінгвістичних студіях категорію емотивності розглядають у межах когнітивної поетики, наратології, прагмалінгвістики та лінгвостилістики. Попри значну кількість праць, присвячених емотивності художнього тексту (роботи О. П. Воробйової, О. В. Вовк, І. І. Паров'як, Є. Ю. Чайковської та ін.) і наративній напруженості (наукові розвідки Р. Бароні, У. Брюера і Е. Ліхтенштайна, Дж. Дава, Г. В. Лещенко, К. А. Лободзинської і В. В. Марченко, Д. Лоджа, П. Олера і Г. Нідінга та ін.), стилістичні механізми репрезентації емотивних сигналів у детективному наративі все ще залишаються недостатньо висвітленими. Особливої уваги потребує дослідження мовних і стилістичних засобів, за допомогою яких емотивні сигнали беруть участь у створенні атмосфери тривоги, невизначеності та психологічного напруження.

Метою розвідки є виявлення та аналіз стилістичних засобів репрезентації емотивних сигналів у детективному наративі й визначення їхньої ролі у створенні наративної напруженості.

Матеріали і методи дослідження. Матеріалом дослідження слугують гостросюжетні оповідання Агати Крісті зі збірки «Пуаро веде слідство», у яких емотивні сигнали є важливим компонентом формування наративної напруженості та емоційної взаємодії з читачем. У роботі використано авторську методику лінгвокогнітивного аналізу (див. [1]), а також елементи наратологічного, стилістичного та рецептивного аналізу.

Результати дослідження та їх обговорення. Одним із провідних механізмів підтримання наративного інтересу в художньому тексті є наративна напруженість, яка особливо виразно реалізована в гостросюжетному, зокрема й детективному, наративі. У пропонованому дослідженні розмежовано поняття *напруження* і *напруженості*: під *напруженням* ми розуміємо когнітивно-емоційний стан читача, тоді як *напруженість* потрактовано як властивість тексту, спрямовану на моделювання та інтенсифікацію такого стану.

У межах рецептивно-психологічного підходу напруження виникає як реакція адресата на подієву структуру наративу й ґрунтується на взаємодії невизначеності, очікування та емоційної співпричетності. Залежно від типу наративної організації художнього тексту актуалізовано різні типи читацької реакції. Зокрема, проспективна наративна структура орієнтована на виникнення саспенсу як реакції очікування майбутніх подій; ретроспективна структура пов'язана із зацікавленням, що виникає в процесі реконструкції вже здійснених подій; рекогніційна структура актуалізує реакцію здивування, зумовлену поступовим упізнаванням та переосмисленням наративної ситуації (детальніше про методику аналізу див. [1]).

У руслі текстологічного підходу ***наративна напруженість*** постає як особлива стратегія організації оповіді, реалізована через систему сюжетних, композиційних і мовностилістичних засобів, спрямованих на формування прогнозованої читацької реакції. Саме таке розуміння наративної напруженості є визначальним для нашого дослідження, у якому емотивні сигнали потрактовані як один із лінгвостилістичних механізмів актуалізації наративної напруженості в детективному тексті.

Програма наративної напруженості, що є складником загальної програми інтерпретації художнього тексту, представлена комплексом різнорівневих, ієрархічно взаємопов'язаних знакових засобів, які використовувані автором тексту з метою викликати в його читача напружений інтерес [1, с. 170]. Програма напруженості реалізована щонайменше в трьох взаємопов'язаних планах наративної структури художнього тексту – сюжетному, жанровому і дескриптивному.

Інформація, представлена в дескриптивному плані художнього тексту, може бути спрямована як на інтелективну, так і на емоційну сферу адресата. З огляду на це ми поділяємо тригери наративної напруженості на **когнітивні (інтелективні)** та **емотивні**. Якщо інтелективні тригери активують процеси осмислення, інтерпретації і побудови інференцій (умовиводів), то емотивні тригери апелюють передусім до почуттєвої сфери читача, викликаючи стан емоційного збудження, пов'язаний із саспенсом, зацікавленістю або збентеженістю. Такі реакції, своєю чергою, стимулюють ментальні процеси прогнозування, оцінювання та переосмислення подальшого розвитку подій.

Теоретичною основою для виокремлення типів емотивних тригерів у нашому дослідженні стали класифікації показників емотивності художнього тексту, запропоновані С. В. Гладьо [див. 1, с. 175–176] та Г. І. Харкевич [2]. У структурі емотивних тригерів вирізнено емотивні сигнали, емотивні ситуації та емотивні топіки.

Під емотивними сигналами ми розуміємо текстові компоненти, які вербалізують емоційний стан персонажа, прямо називають його або опосередковано репрезентують через опис внутрішніх переживань, роздумів, міміки, жестів чи поведінкових реакцій героя. Репрезентація таких станів може провадитися як в авторському мовленні від третьої особи, так і в нарації від імені персоніфікованого оповідача або у внутрішньому мовленні самого персонажа.

Емотивні ситуації представлені текстовими дескрипціями емоціогенних подій чи обставинами, що містять потенціал емоційного впливу на адресата та формують його емоційне ставлення до персонажів, об'єктів і подій художнього світу. Їхня інтерпретація ґрунтована на спільності фонових знань та уявлень адресанта й адресата щодо типових зв'язків між певними ситуаціями та відповідними емоційними реакціями [2, с. 10–11].

Під емотивними топіками ми розуміємо тематичні домінанти художнього тексту, емотивний потенціал яких може визначатися як контекстом конкретного наративу, так і ширшими культурними та соціальними уявленнями. До них належать теми, що традиційно асоціюються із сильним емоційним впливом і входять до переліку літературних домінант, виокремлених Р. Шенком (смерть, небезпека, деструкція, хвороба, влада, гроші, секс, романтичні стосунки та ін.) [4, с. 4].

Оскільки предметом нашого дослідження є власне сигнали емотивності, ми зосереджуємо увагу на їхній лінгвостилістичній репрезентації в детективному наративі. Нас цікавлять насамперед мовні та стилістичні засоби, за допомогою яких автор актуалізує емоційні стани персонажів і формує прогнозовану емоційну реакцію читача. Саме тому емотивні сигнали проаналізовані в роботі крізь призму їхнього стилістичного функціонування у структурі наративної напруженості.

Сигнали емотивності (СЕ) становлять текстові дескрипції емоційного стану персонажа, які беруть участь у формуванні емоційної реакції адресата. Емоційний стан героя може бути репрезентований як експліцитно – через його безпосереднє називання автором, – так і імпліцитно, через особливості мовлення персонажа, його внутрішні роздуми, поведінкові реакції, міміку, жести, інтонаційні характеристики або інші невербальні прояви. У детективному наративі такі сигнали набувають особливої функціональної ваги, оскільки вони не лише характеризують психоемоційний стан персонажів, а й виконують роль механізмів емоційного програмування читацького сприйняття.

Емотивний стан фікціонального персонажа здатний актуалізувати у свідомості читача подібний емоційний досвід, що корелює з поняттям альтероцентричних емоцій у класифікації Е. В. Кнепкенса і Р. Зваана [3, с. 133–134]. Унаслідок цього в читача виникає відповідна загальна емотивна реакція – егоцентрична емоція, пов'язана вже з його власним переживанням подій наративу. Саме така взаємодія між емоційною сферою персонажа та рецептивною діяльністю адресата забезпечує емотивний аспект наративної напруженості.

Оскільки наративна напруженість у детективному тексті реалізована через три основні типи читацької реакції – зацікавленість, саспенс (тривожне очікування) і збентеженість, – ми виокремлюємо відповідно сигнали зацікавленості, сигнали саспенсу та сигнали збентеженості. Кожен із цих типів сигналів репрезентований за допомогою специфічних лінгвостилістичних засобів і виконує окрему функцію у структурі наративної організації тексту.

Сигнали зацікавленості представлені дескрипціями емоційного стану персонажа, зумовленого недостатністю або неповнотою інформації. Персонаж, який прагне з'ясувати приховані обставини чи заповнити інформаційні лакуни, актуалізує відповідну реакцію читацької зацікавленості. У такий спосіб емоційний стан героя проєктовано на адресата, що стимулює його пізнавальну й емоційну залученість у розвиток наративу.

Наприклад, в оповіданні «Таємниця мисливської хатини» (‘*The Hunter's Lodge Case*’) зацікавленість персонажів виникає внаслідок дефіциту інформації щодо обставин убивства

містера Гаррінгтона Пейса та особи злочинця. Емотивні сигнали зацікавленості об'єктивовані через систему лінгвостилістичних засобів, які водночас репрезентують емоційний стан героїв і моделюють відповідну читацьку реакцію.

I found Poirot established in an armchair by the fire. He greeted me with much affection.

'Mon ami Hastings! But how glad I am to see you! Veritably I have for you a great affection! And you have enjoyed yourself? You have run to and fro with the good Japp? You have interrogated and investigated to your heart's content?'

'Poirot,' I ***cried****, '****the thing's a dark mystery! It will never be solved.****'*

'It is true that we are not likely to cover ourselves with glory over it.'

'No, indeed. ***It's a hard nut to crack****.'*

'Oh, as far as that goes, me, I am very good at cracking the nuts! A veritable squirrel! It is not that which embarrasses me. I know well enough who killed Mr. Harrington Pace.'

*'****You know? How did you find out?****'*

'Your illuminating answers to my wires supplied me with the truth..... See here, Hastings, let us examine the facts methodically and in order. Mr. Harrington Pace is a man with a considerable fortune which at his death will doubtless pass to his nephew – ***point number one****. His nephew is known to be desperately hard up –* ***point number two****. His nephew is also known to be – shall we say a man of loose moral fiber?* ***Point number three!****'*

'But Roger Havering is proved to have journeyed straight up to London.' (1, с. 113–114).

У цьому фрагменті емоційний стан Гастінгса позначений розгубленістю та усвідомленням складності ситуації. Емотивний сигнал тут реалізовано через **дієслово емфатичного мовлення** ('*I cried*'), **окличні конструкції**, а також **образні лексичні засоби** ('*a dark mystery*', '*a hard nut to crack*'). **Епітет** '*dark*' актуалізує семантику невідомості та смислової невизначеності, тоді як **фразеологічна метафора** '*a hard nut to crack*' акцентує на складності розкриття злочину та неможливості пояснити обставини події. Категоричність висловлення ('*It will never be solved*') передає стан емоційної розгубленості персонажа й водночас інтенсифікує наративну напруженість.

Слова Пуаро про те, що йому відома особа злочинця, переводять емоційну реакцію оповідача в площину активної зацікавленості. Зокрема, у репліці Гастінгса '*You know? How did you find out?*' сигнал зацікавленості реалізований насамперед через **питальні конструкції**, які вербалізують прагнення персонажа отримати приховану інформацію та активізують аналогічну когнітивну реакцію читача. Емоційну напруженість посилюють короткі синтаксичні сегменти та **парцельована структура** висловлення, що імітує схвильованість і швидкість мовленнєвої реакції героя. Подальше мовлення Пуаро підтримує стан наративної зацікавленості за допомогою **градації** (*Point No. 1… Point No. 2… Point No. 3*), яка створює ефект послідовного накопичення значущої інформації та стимулює читацьке прогнозування.

В обох випадках емотивні сигнали зацікавленості поєднано з когнітивною реакцією персонажів і читача, яка спрямована на подолання інформаційної невизначеності. Супутнім когнітивним компонентом у наведених дескрипціях є запитання: ХТО ВБИВ МІСТЕРА ПЕЙСА І ЯК САМЕ МОЖНА ПОЯСНИТИ ОБСТАВИНИ ЗЛОЧИНУ?

Сигнали саспенсу представлені дескрипціями занепокоєння, тривоги, страху, відчаю тощо. Ці дескрипції характеризують тривожний стан персонажа, який очікує подальшого розвитку подій та остаточної розв'язки. Відповідною емоційною реакцією читача є саспенс.

Наприклад, в оповіданні «Трагедія в Марсдон-Менорі» ('*The Tragedy at Marsdon Manor*') сигнали саспенсу формуються у сцені вечері в будинку місіс Малтраверс. Під час вечері жінка чує три стуки у вікно – саме так, за її словами, її покійний чоловік зазвичай давав знати про своє повернення додому. Хоча Гастінгс намагається раціонально пояснити звук плющем, що б'ється об шибку, атмосфера тривоги поступово охоплює всіх присутніх. Надалі напруження посилюється: двері кімнати кілька разів самі відчиняються, вітер «стогне» навколо будинку, а місіс Малтраверс дедалі більше переконується в присутності в помешканні надприродної сили.

I saw Mrs. Maltravers give a ***terrified*** *start, and my mind flew to the old superstition that a suicide cannot rest. She thought of it too, I am sure, for a minute later, she* ***caught*** *Poirot's arm*

*with **a scream**.*

*'**Didn't you hear that? Those three taps on the window?** That's how he always used to tap when he passed round the house.'*

*'The ivy,' I **cried**. 'It was the ivy against the pane.'*

*But a sort of **terror** was gaining on us all. The parlourmaid was obviously **unstrung**, and when the meal was over Mrs. Maltravers besought Poirot not to go at once. She was clearly **terrified** to be left alone. We sat in the little morning-room. The wind was getting up, and **moaning** round the house in an **eerie** fashion. Twice the door of the room came unlatched and the door slowly opened, and each time she **clung** to me with a **terrified** gasp.*

*'Ah, but this door, it is **bewitched**!' **cried** Poirot angrily at last. He got up and shut it once more, then turned the key in the lock. 'I shall lock it, so!'*

*'Don't do that,' she **gasped**, '**if it should come open now** –'*

*And even as she spoke the impossible happened. The locked door slowly swung open. I could not see into the passage from where I sat, but she and Poirot were facing it. She gave one long **shriek** as she turned to him. 'You saw him – there in the passage?' she **cried*** (1, с. 62–63).

Сигнали саспенсу реалізовані насамперед через **емотивно марковану лексику** (‘*terrified’*, ‘*terror’*, ‘*scream’*, ‘*unstrung’*, ‘*eerie’*, ‘*bewitched’*, ‘*shriek’*), яка безпосередньо вербалізує стан страху й тривожного очікування. Емоційна напруженість посилюється **дієсловами інтенсивної емоційної реакції** (‘*caught*’, ‘*clung’*, ‘*gasped*’, ‘*cried*’), що передають фізіологічні прояви страху та імітують поступове наростання паніки.

Важливу роль у створенні саспенсу відіграють дескрипції звукових і візуальних образів. Повторювані **акустичні сигнали** (‘*three taps on the window’*, ‘*the wind was getting up, and moaning round the house*’) формують тривожний звуковий фон й актуалізують мотив невидимої присутності. **Персоніфікація** вітру (‘*moaning round the house*’) та **епітет** ‘*eerie’* створюють готичну атмосферу невизначеності й загрози. Подальше нагнітання напруженості забезпечує **повтор** (‘*the door slowly opened*’, ‘*the locked door slowly swung open*’). Повтор прислівника ‘*slowly*’ уповільнює темп оповіді та підсилює ефект тривожного очікування.

Особливого емоційного ефекту набуває **апосіопезис** у репліці місіс Малтраверс: ‘*if it should come open now –*’, який відображає емоційну перерваність мовлення та небажання персонажа вербалізувати власний страх. Напруженість сцени інтенсифікована також **короткими репліками**, **окличними** й **питальними конструкціями**, які імітують схвильоване мовлення персонажів та пришвидшують ритм наративу.

У наведеному фрагменті емотивні сигнали саспенсу супроводжує когнітивна реакція персонажів і читача, пов'язана з очікуванням небезпеки та прагненням раціонально пояснити ірраціональні події. Когнітивна реакція адресата конкретизована в запитанні: ЩО СТАНЕТЬСЯ ДАЛІ?

Сигнали збентеженості представлені дескрипціями розгубленості, здивування, дезорієнтації персонажа.

В оповіданні «Зірка Заходу» (‘*The Adventure of "Western Star*”) сигнали збентеженості виникають у момент несподіваного розкриття Пуаро справжніх обставин зникнення діаманта «Зірка Сходу». Поведінка детектива та його пояснення суперечать очікуванням інших персонажів, унаслідок чого в них виникає стан дезорієнтації та когнітивної невизначеності.

Poirot held up his hand.

'My excuses! I sent that wire, and hired the gentleman in question.'

*'**You – but why? What?**' The nobleman **spluttered** impotently.*

*'My little idea was **to bring things to a head**,' explained Poirot placidly.*

*'**Bring things to a head! Oh, my God!**' **cried** Lord Yardly.*

'And the ruse succeeded,' said Poirot cheerfully. 'Therefore, milord, I have much pleasure in returning you – this!' With a dramatic gesture he produced a glittering object. It was a great diamond.

*'The Star of the East,' **gasped** Lord Yardly. '**But I don't understand** –'*

'No?' said Poirot. 'It makes no matter. Believe me, it was necessary for the diamond to be stolen. I promised you that it should be preserved to you, and I have kept my word. You must permit

me to keep my little secret. Convey, I beg of you, the assurances of my deepest respect to Lady Yardly, and tell her how pleased I am to be able to restore her jewel to her. What beau temps, is it not? Good day, milord.'

And smiling and talking, the amazing little man conducted the ***bewildered*** *nobleman to the door. He returned gently rubbing his hands.*

*'Poirot,' I said. '****Am I quite demented?****'*

'No, mon ami, but you are, as always, ***in a mental fog****.'*

'How did you get the diamond?'

'From Mr. Rolf.'

'Rolf?'

'Mais oui! The warning letters, the Chinaman, the article in Society Gossip, all sprang from the ingenious brain of Mr. Rolf! The two diamonds, supposed to be so miraculously alike – bah! they did not exist. There was only one diamond, my friend! Originally in the Yardly collection, for three years it has been in the possession of Mr. Rolf. He stole it this morning with the assistance of a touch of grease paint at the corner of each eye! Ah, I must see him on the film, he is indeed an artist, celui-là!'

'But why should he steal his own diamond?' I asked, ***puzzled*** (1, с. 36–37)

Емотивні сигнали збентеженості реалізовані насамперед через **питальні** та **окличні конструкції** (‘*You – but why? What?'*, ‘*Bring things to a head! Oh, my God!*’), які передають емоційний шок персонажів та їхню нездатність одразу інтерпретувати ситуацію. Ефект розгубленості посилюється **дієсловами емфатичного мовлення й емоційної реакції** (‘*spluttered'*, ‘*cried*’, ‘*gasped*’), що імітують порушення мовленнєвої плавності та втрату емоційного контролю. Зокрема, дієслово ‘*spluttered*’ передає уривчастість і хаотичність мовлення лорда Ярдлі. Лексеми ‘*bewildered*’, ‘*in a mental fog*’ і ‘*puzzled*’ експліцитно маркують стан когнітивної дезорієнтації персонажа, спричинений руйнуванням його попередньої інтерпретаційної моделі подій.

Важливу роль у створенні сигналу збентеженості відіграє **апосіопезис** (‘*But I don't understand* –’), який вербалізує незавершеність думки та когнітивну неспроможність персонажа пояснити те, що відбувається. Подібну функцію виконує і репліка Гастінгса: ‘*Am I quite demented?*’, де **риторичне запитання** експлікує стан дезорієнтації та руйнування попередньої логічної картини подій.

Напруженість сцени посилена контрастом між емоційною реакцією інших персонажів і спокійною, майже іронічною манерою мовлення Пуаро (‘*explained Poirot placidly*’, ‘*said Poirot cheerfully*’). Така **стилістична антитеза** інтенсифікує ефект когнітивного дисонансу, оскільки впевненість детектива різко контрастує із загальною атмосферою розгубленості. Додатково збентеження актуалізоване через **градаційне** нагромадження несподіваних фактів (‘*The warning letters, the Chinaman, the article in Society Gossip*…’), які поступово руйнують попередні уявлення персонажів про злочин.

У наведеному фрагменті емотивні сигнали збентеженості супроводжуються когнітивною реакцією персонажів і читача, спрямованою на переосмислення вже відомих фактів та реконструкцію справжньої картини подій. Відповідна читацька інференція може бути сформульована запитанням: ЩО ВІДБУВАЄТЬСЯ? ЯК ТАКЕ МОЖЕ БУТИ?

Якщо попередні приклади ілюструють окремі типи емотивних сигналів та способи їхньої лінгвостилістичної репрезентації, то аналіз оповідання «Крадіжка на мільйон доларів» (‘*The Million Dollar Bond Robbery*’) дає змогу простежити функціонування таких сигналів у динаміці цілісного наративу. За сюжетом, із трансатлантичного лайнера «Олімпія» зникають банківські облігації вартістю мільйон доларів, які перевозив Філіп Ріджвей. Обставини злочину видаються незрозумілими, оскільки облігації зберігалися в замкненій валізі, а коло підозрюваних є обмеженим. Еркюль Пуаро береться за розслідування й у процесі аналізу фактів установлює, що викрадення було частиною заздалегідь спланованої фінансової афери, а справжні облігації взагалі не перебували на борту судна.

Аналіз емотивних тригерів, які індукують наративну напруженість твору, свідчить про реалізацію 4 сигналів емотивності. Розглянемо їх детальніше.

У процесі розслідування містер Ріджвей повідомляє Пуаро подробиці викрадення облігацій: злочинець спочатку намагався зламати замок валізи, а згодом відкрив його ключем. Суперечливість цієї ситуації викликає в Пуаро стан зацікавленості, пов'язаної з когнітивною невизначеністю та неможливістю логічно пояснити спосіб учинення злочину:

'Curious,' said Poirot, his eyes beginning to flicker with the green light I knew so well. 'Very curious! They waste much, much time trying to prise it open, and then − sapristi! they find that they have the key all the time – for each of Hubbs`s locks are unique.' –

'That's just why they couldn`t have had the key. It never left me day or night.'

'You are sure of that?'

'I can swear to it, and besides, if they had had the key or a duplicate, why should they waste time trying to force an obviously unforceable lock!'<…>

'Very well, the bonds were stolen from the trunk. What did the thief do with them? How did he manage to get ashore with them?' (1, с. 125–126).

Сигнал зацікавленості реалізований насамперед через **лексичний повтор** ('*curious*', '*very curious*'), який акцентує увагу на незвичності та нелогічності обставин крадіжки. Емоційну реакцію Пуаро додатково увиразнює дескрипція **невербальної поведінки** ('*his eyes beginning to flicker with the green light I knew so well*'), яка імпліцитно сигналізує про інтелектуальне збудження детектива та його особливу зацікавленість справою. Напруженість діалогу посилюється також **емоційно маркованим вигуком** ('*sapristi!*'), який передає здивування й активний процес осмислення суперечливих фактів.

Важливу роль у формуванні сигналу зацікавленості відіграють численні **питальні конструкції** ('*You are sure of that?', 'What did the thief do with them? How did he manage to get ashore with them?*'), які вербалізують прагнення персонажів подолати інформаційну невизначеність та стимулюють аналогічну когнітивну реакцію читача. Повтор питальних структур і короткі синтаксичні сегменти створюють ефект інтенсивного інтелектуального пошуку та моделюють процес дедуктивного аналізу.

Емотивні сигнали зацікавленості в наведеному фрагменті супроводжуються когнітивною реакцією, спрямованою на реконструкцію механізму злочину. Супутнім когнітивним компонентом є запитання: ЯК ЗЛОЧИНЕЦЬ ВІДКРИВ ВАЛІЗУ? ЯК ВІН ВИНІС ОБЛІГАЦІЇ?

Під час розслідування Пуаро з'ясовує, що ключі від валізи з облігаціями перебували лише в трьох осіб – Філіпа Ріджвея та двох директорів банку:

'As to the keys, Mr. Ridgeway had one, and the other two are held by my colleague and myself' (1, с. 128).

Новий факт руйнує попередні уявлення про механізм злочину та звужує коло підозрюваних, унаслідок чого в персонажів і читача виникає стан когнітивної дезорієнтації та збентеженості.

Сигнал збентеженості реалізований передусім через саму логічну суперечність ситуації: обмежена кількість ключів робить випадкове проникнення до валізи практично неможливим і водночас імпліцитно переводить підозру на одного з власників ключа. Ефект когнітивного порушення посилюється лаконічністю і категоричністю репліки, побудованої як констатація факту. **Відсутність емоційно маркованої лексики** компенсована прагматичним ефектом висловлення: нейтральна тональність повідомлення контрастує з його змістовою значущістю та провокує переосмислення попередньої інтерпретації подій.

Сигнал збентеженості супроводжується когнітивною реакцією, пов'язаною з необхідністю перегляду системи підозр і пошуку нового пояснення злочину. Супутнім когнітивним компонентом є запитання: ХТО З ТРЬОХ Є ЗЛОЧИНЦЕМ?

Дорогою до Ліверпуля Гастінгс намагається з'ясувати, кого саме Пуаро підозрює у викраденні облігацій, проте детектив навмисно приховує свої висновки. Така комунікативна стратегія Пуаро підтримує стан зацікавленості й когнітивної невизначеності як у Гастінгса, так і в читача.

Tuesday saw us speeding to Liverpool in a first-class carriage of the L.& N.W.R. Poirot had ***obstinately refused to enlighten me*** *as to his* ***suspicions*** *–* ***or certainties.*** *He contented himself with*

expressing surprise *that I, too, was not equally au fait with the situation. I disdained to argue, and* ***intrenched my curiosity behind a rampart of pretended indifference*** (1, с. 131).

Сигнал зацікавленості реалізований насамперед через дескрипцію мовленнєвої поведінки Пуаро (‘*obstinately refused to enlighten me’*), яка підкреслює його навмисне небажання розкривати інформацію. Дієслово ‘*refused*’ у поєднанні з прислівником ‘*obstinately*’ актуалізує мотив приховування знання та створює ефект інформаційної лакуни. Водночас **лексичне протиставлення** ‘*suspicions – certainties*’ імпліцитно вказує на те, що Пуаро вже наблизився до розгадки злочину, однак читач і Гастінгс і далі залишаються в стані невизначеності.

Емоційна реакція Гастінгса передається через **експліцитну лексему** ‘*curiosity’*, яка безпосередньо вербалізує його зацікавленість, а також через **метафоричний образ** ‘*intrenched my curiosity behind a rampart of pretended indifference*’. Напруженість ситуації додатково підтримана авторською **іронією**, оскільки читач усвідомлює інтелектуальну перевагу Пуаро, але, як і Гастінгс, не має доступу до прихованої інформації.

Емотивний сигнал зацікавленості в наведеному фрагменті супроводжується когнітивною реакцією, спрямованою на заповнення інформаційної лакуни та прогнозування подальшого розвитку подій. Когнітивна реакція адресата конкретизована в запитанні: ХТО Є ЗЛОЧИНЦЕМ І ЯК САМЕ БУЛО ВИКРАДЕНО ОБЛІГАЦІЇ?

Наприкінці твору, слухаючи фінальне роз’яснення Пуаро, Гастінгс не може стримати нетерпіння й намагається якомога швидше дізнатися ім’я злочинця:

*‘****But who – which was he?***’ (1, с. 136).

Сигнал зацікавленості реалізовано через **питальну конструкцію**, яка вербалізує прагнення персонажа подолати інформаційну невизначеність. Емоційну напруженість репліки посилює **синтаксичний збій** (‘*who – which was he?*’), що імітує схвильованість мовлення та поспішність думки героя. Перерваність конструкції відображає стан інтелективного напруження і нетерпіння, спричиненого очікуванням розв’язки.

Пуаро, навпаки, навмисно відкладає пряме називання злочинця, поступово нагромаджуючи деталі:

‘***The man*** *who had a duplicate key,* ***the man*** *who ordered the lock,* ***the man*** *who has not been severely ill with bronchitis…’* (1, с. 136).

Анафоричний повтор конструкції ‘*the man who*’ створює ефект **градаційного** накопичення інформації та підтримує стан читацької зацікавленості. Лише наприкінці репліки Пуаро називає ім’я злочинця – одного з директорів банку, чим знімає попередню інформаційну невизначеність.

Емотивний сигнал зацікавленості в наведеному фрагменті супроводжується когнітивною реакцією, спрямованою на встановлення особи злочинця. Імовірна читацька інференція може бути сформульована в запитанні: ХТО Є ЗЛОЧИНЦЕМ?

Висновки і перспективи досліджень. Проведений аналіз засвідчив, що емотивні сигнали є важливим механізмом актуалізації наративної напруженості в детективному тексті та беруть безпосередню участь у моделюванні прогнозованої читацької реакції. У структурі детективного наративу вони реалізують функцію емоційного програмування сприйняття, спрямовуючи рецептивну діяльність адресата в площину зацікавленості, тривожного очікування або збентеженості.

Дослідження показало, що сигнали зацікавленості, саспенсу й збентеженості актуалізовані за допомогою різноманітних лінгвостилістичних засобів, які виконують не лише експресивну, а й наративно-структурну функцію. Найпродуктивнішими засобами репрезентації емотивних сигналів виявилися питальні та окличні конструкції, лексичні повтори, емфатичні синтаксичні структури, апосіопезис, градація, парцеляція, метафоричні й епітетні образи, емотивно маркована лексика, а також дескрипції невербальної поведінки персонажів. Їхнє функціонування забезпечує інтенсифікацію когнітивної невизначеності, уповільнення або пришвидшення темпу оповіді, створення ефекту інформаційної лакуни та поступове нагнітання емоційної напруженості.

Аналіз оповідань Агати Крісті засвідчив, що різні типи емотивних сигналів тяжіють до різних способів стилістичної організації наративу. Зокрема, сигнали зацікавленості

переважно реалізовані через питальні конструкції, повтори, градацію та діалогічну взаємодію персонажів; сигнали саспенсу – через акустичні образи, апосіопезис, повтори, емотивно марковану лексику та уповільнення ритму оповіді; сигнали збентеженості – через синтаксичні збої, риторичні запитання, апосіопезис, антитезу та дескрипції когнітивної дезорієнтації персонажів.

Водночас емотивні сигнали не є єдиним механізмом формування наративної напруженості в детективному тексті. Важливу роль у цьому процесі відіграють також емотивні ситуації та емотивні топіки, які створюють ширший емоціогенний контекст наративу й забезпечують додатковий вплив на рецептивну діяльність адресата. Саме взаємодія емотивних сигналів з емотивними ситуаціями та тематичними домінантами тексту формує комплексну систему емоційного програмування читацького сприйняття.

Перспективним напрямом подальших досліджень видається вивчення лінгвостилістичних механізмів репрезентації емотивних ситуацій і топіків у різних типах детективного та гостросюжетного наративу. Окремий інтерес становить дослідження динаміки емотивних сигналів у романному детективному дискурсі, де наративна напруженість реалізована в складнішій композиційній та рецептивній структурі.

Список використаної літератури

1. Лещенко Г. В. Категорія напруженості в англомовному гостросюжетному оповіданні: лінгвокогнітивний аспект : дис. …д. філол. наук: спец. 10.02.04 / ХНУ ім. В. Н. Каразіна. Харків, 2018. 456 с.
2. Харкевич Г. І. Стан тривоги в контексті художньої семантики : монографія. Луцьк : Вежа-Друк, 2012. 136 с.
3. Kneepkens E. W., Zwaan R. A. Emotions and literary text comprehension. *Poetics*. 1994. № 23. P. 125–138.
4. Schank R. C. Interestingness: Controlling inferences. *Artificial Intelligence*. 1979. № 12. P. 273–297. URL : https://apps.dtic.mil/sti/citations/ADA062840.

Список використаних джерел

1. Christie A. Poirot Investigates. London: John Lane, The Bodley Head Limited, 2007. 305 p.

References

1. Leshchenko, H. V. (2018). Katehoriia napruzhenosti v anhlomovnomu hostrosiuzhetnomu opovidanni: linhvokohnityvnyi aspekt [The category of tension in the English-language thriller short story: linguocognitive aspect]. Doctoral dissertation (Germanic languages). Kharkiv, 456 (in Ukr.).
2. Kharkevych, H. I. (2012). Stan tryvohy v konteksti khudozhnoi semantyky [The state of anxiety in the context of literary semantics]: monohrafiia. Lutsk: Vezha-Druk, 136 (in Ukr.).
3. Kneepkens, E. W., & Zwaan, R. A. (1994). Emotions and literary text comprehension. In: *Poetics*, 23, 125–138 (in Eng.).
4. Schank, R. C. (1979). Interestingness: Controlling inferences. In: *Artificial Intelligence*, 12, 273–297. Retrieved from: https://apps.dtic.mil/sti/citations/ADA062840 (in Eng.).

The list of used materials

1. Christie, A. (2007). Poirot Investigates. London: John Lane The Bodley Head Limited, 305.

EMOTIVE SIGNALS OF DETECTIVE NARRATIVE: A LINGUOSTYLISTIC PERSPECTIVE

Hanna Leshchenko, Doctor of Philology, Professor,
Head of the Department of Applied Linguistics and Translation,
Cherkasy State Technological University (Cherkasy, Ukraine)
e-mail: h.leshchenko@chdtu.edu.ua
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-5316-0628
Scopus Author ID: 60519070800

Abstract. Introduction. *The article focuses on the linguostylistic representation of emotive signals in detective narrative and their role in the formation of narrative tension in Agatha Christie's short stories. The relevance of the study is determined by the growing interest in the interaction between cognitive, emotive and stylistic mechanisms of literary narrative as well as by the insufficient attention paid to the stylistic realization of emotive triggers in detective fiction within contemporary narratological and cognitive-poetic studies.*

Purpose. *The purpose of the research is to identify and analyse the linguostylistic means used to represent emotive signals in detective narrative and to determine their role in modelling the reader's emotional and cognitive response.*

Material and methods. *The study is based on several short stories from Agatha Christie's collection Poirot Investigates. The methodological framework combines linguocognitive analysis with elements of narratological, stylistic and reader-response approaches.*

Results. *The paper differentiates between the notions of tension and tenseness: tension is interpreted as the reader's cognitive-emotional state, whereas tenseness is viewed as a textual property aimed at generating and intensifying such a state. Depending on the type of narrative organization, three dominant reader reactions are distinguished: curiosity, suspense and bewilderment. These reactions correlate respectively with retrospective, prospective and recognition-based narrative structures.*

Particular attention is paid to emotive signals understood as textual descriptions of characters' emotional states represented either explicitly through direct nomination or implicitly through speech peculiarities, behavioural reactions, gestures, facial expressions, inner speech and other verbal or non-verbal manifestations. The study demonstrates that emotive signals function not only as means of character representation but also as mechanisms of emotional programming of the reader's perception.

The analysis shows that different types of emotive signals tend to be realized through different stylistic devices. Signals of curiosity are predominantly represented by interrogative constructions, repetitions, gradation and dialogic interaction. Signals of suspense are formed through emotionally marked vocabulary, acoustic and visual imagery, aposiopesis, repetitions and rhythm deceleration. Signals of bewilderment are often verbalized through syntactic disruptions, rhetorical questions, contrastive structures, emotionally expressive verbs and explicit markers of cognitive disorientation.

The study reveals that linguostylistic devices perform not merely expressive but also narrative and cognitive functions. They intensify uncertainty, create informational gaps, regulate narrative tempo and stimulate inferential processes in the reader's mind. The paper also emphasizes that emotive signals interact with emotive situations and emotive topics, which together constitute a complex system of narrative tension in detective fiction.

Originality. *The originality of the research lies in the integration of linguostylistic, cognitive and narratological approaches to the analysis of emotive triggers in detective narrative. The article contributes to the development of affective narratology and cognitive stylistics by demonstrating how stylistic means participate in modelling the reader's emotional involvement and interpretative activity.*

Conclusion. *The study demonstrates that emotive signals constitute an important linguostylistic mechanism of narrative tension in detective fiction and play a significant role in shaping the reader's emotional and cognitive engagement with the text. The interaction of emotive signals with emotive situations and emotive topics forms a complex system of emotional influence that intensifies suspense, curiosity and bewilderment within detective narrative. The results obtained may be used in further studies devoted to narrative tension, cognitive poetics, emotivity of literary texts and stylistic organization of detective discourse.*

Key words**:** *narrative tension, emotivity, emotive signals, suspense, curiosity, bewilderment, detective narrative, linguostylistics, cognitive poetics, Agatha Christie.*

Надійшла до редакції: 17.02.2026
Прийнято до друку: 22.03.2026